

VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG CON NGƯỜI MỚI ĐỂ THỰC HIỆN KHÁT VỌNG PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC

TRƯƠNG ĐỨC THUẬN*

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn khẳng định vai trò, tầm quan trọng đặc biệt của con người, xem đây là nhân tố quyết định thành công sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, bởi “vô luận việc gì, đều do người làm ra, và từ nhỏ đến to, từ gần đến xa, đều thế cả”⁽¹⁾, “muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”⁽²⁾... Những chỉ dẫn quý báu của Người về phát huy sức mạnh nội sinh đó, đã, đang và mãi mãi là kim chỉ nam để dân tộc Việt Nam thực hiện khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc.

Con người - nguồn lực trọng yếu, quý báu nhất

Các nhà kinh điển chủ nghĩa Mác - Lê-nin đã khẳng định: sự phát triển của xã hội không phải do bất kỳ một lực lượng nào xây dựng nên, mà chính con người đã sáng tạo ra lịch sử của mình, lịch sử của nhân loại. Cùng với đó, lịch sử phát triển của xã hội loài người đã chứng minh con người luôn là nhân tố đóng vai trò đặc biệt quan trọng, quyết định các xu hướng phát triển.

Nhìn lại tiến trình phát triển xã hội cho thấy, nhờ hoạt động cải biến tự nhiên theo nhu cầu của mình thông qua lao động, con người đã “tách” ra khỏi thế giới động vật để trở thành con người đúng nghĩa; tiếp đó, trên cơ sở thực tiễn, nhận thức về thế giới khách quan ngày càng đầy đủ, sâu sắc hơn, con người chủ động nắm bắt, phân tích các quy luật vận động, phát triển để cải biến thế giới, phục vụ lợi ích của mình. Do con người có năng lực nhận thức, cải tạo thế giới và đóng

vai trò quan trọng trong việc kết nối các yếu tố khác với nhau để phát huy tác dụng theo nhu cầu, mục đích của mình, nên con người chính là chủ thể sáng tạo ra lịch sử và các quan hệ kinh tế - xã hội, cũng như mọi giá trị tinh thần của xã hội. Trong các cuộc cách mạng xã hội, con người luôn đứng ở vị trí trung tâm để tiến hành cuộc đấu tranh đưa xã hội sang một giai đoạn phát triển mới, tiến bộ hơn; nếu đặt trong mối quan hệ so sánh với các nguồn lực khác (tài nguyên thiên nhiên, vốn, cơ sở vật chất...) trong sự phát triển xã hội, con người không chỉ là nguồn lực vô hạn, mà còn là nguồn lực trọng yếu, quý báu nhất. Trong điều kiện cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư diễn ra mạnh mẽ như hiện nay, con người càng đóng vai trò quyết định

* TS, Tạp chí Cộng sản

(1) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011, t. 5, tr. 281

(2) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sđd*, t.13, tr. 66

chuyển đổi phương thức sản xuất để tạo đột phá tăng năng suất, chất lượng lao động. Vì vậy, con người luôn là sức mạnh nội sinh quan trọng nhất trong chiến lược phát triển nhanh, bền vững của đất nước.

Suốt chiều dài lịch sử của dân tộc ta, vị trí, vai trò của con người khi được đề cập đến trong lịch sử tư tưởng Việt Nam đều thông qua việc chỉ rõ về vị trí, vai trò của nhân dân trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước; xem việc quan tâm đến đời sống, nguyện vọng chính đáng của nhân dân là phương pháp hàng đầu của đạo trị nước. Vì vậy, sức mạnh của nhân dân được thể hiện: “Lực lượng toàn dân là lực lượng vĩ đại hơn hết. Không ai chiến thắng được lực lượng đó”⁽³⁾, “*Để mười lần không dân cũng chịu/Khó trăm lần dân liệu cũng xong*”⁽⁴⁾. Từ sự vận dụng sáng tạo quan điểm chủ nghĩa Mác - Lê-nin, kế thừa những giá trị tinh hoa trong tư tưởng truyền thống của dân tộc Việt Nam về con người và kinh nghiệm trong quá trình lãnh đạo cách mạng thực hiện cuộc đấu tranh bảo vệ Tổ quốc, xây dựng đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa, Đảng ta luôn xem trọng phát huy vai trò của quần chúng nhân dân, thông qua phương thức sử dụng nguồn lực con người một cách đúng đắn, hiệu quả. Chính vì thế, bài học lớn thứ hai trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) được Đảng ta đúc rút và khẳng định: “sự nghiệp cách mạng là của nhân dân và vì nhân dân. Chính nhân dân là người làm nên những thắng lợi lịch sử”⁽⁵⁾.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng con người mới

Mục tiêu cao cả trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh là giải phóng giai cấp, giải phóng dân tộc và giải phóng con người, do vậy, những vấn đề

về con người, sự nghiệp trồng người, phát huy nhân tố con người là một hệ thống quan điểm toàn diện, phong phú, sâu sắc trong tư tưởng Hồ Chí Minh. Thấm nhuần tư tưởng chủ nghĩa Mác - Lê-nin và trải qua quá trình đấu tranh cách mạng, giành độc lập dân tộc, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định “Trong bầu trời không gì quý bằng nhân dân. Trong thế giới không gì mạnh bằng lực lượng đoàn kết của nhân dân”⁽⁶⁾, do đó, “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”⁽⁷⁾. Để thực hiện chiến lược “trồng người” ấy, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ dẫn: “Ta xây dựng con người cũng phải có ý định rõ ràng như nhà kiến trúc. Định xây dựng ngôi nhà như thế nào rồi mới dùng gạch, vữa, vôi cát, tre gỗ... mà xây nên”⁽⁸⁾. Lời di huấn của Người cho thấy, muốn xây dựng một nước Việt Nam độc lập, đi lên xã hội chủ nghĩa thì phải có con người xã hội chủ nghĩa, điều đó không những thể hiện tư tưởng chỉ đạo về mục tiêu xây dựng con người mới, mà còn khẳng định vị trí, vai trò đặc biệt quan trọng của con người mới trong sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Quan niệm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về con người mới là những con người phát triển toàn diện. Họ có thể xuất hiện trong nông dân, công nhân, lao động trí óc rộng hơn là trong mọi tầng lớp xã hội, nhưng phải bảo đảm vừa kế thừa những giá trị tốt đẹp của con người truyền thống, vừa hình thành được những phẩm chất, năng lực mới. Người còn chỉ rõ,

(3) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 4, tr. 19

(4) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 280

(5) *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* (bổ sung, phát triển năm 2011), Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011, tr. 9

(6) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 10, tr. 453

(7) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 11, tr. 528

(8) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 665

“Chiến sĩ thi đua là những người mới, những người luôn luôn cố gắng thực hành cần kiệm liêm chính, là những người tiêu biểu của nhân dân, con hiếu của Tổ quốc”⁽⁹⁾. Người giải thích: “Cần là luôn luôn cố gắng, luôn luôn chăm chỉ”⁽¹⁰⁾; *Kiệm* “Là tiết kiệm, không xa xỉ, không hoang phí, không bừa bãi”⁽¹¹⁾; “*Liêm* là trong sạch, không tham lam”⁽¹²⁾; “*Chính* nghĩa là không tà, nghĩa là thẳng thắn, đứng đắn”⁽¹³⁾, do vậy, “Một dân tộc biết cần, kiệm, biết liêm, là một dân tộc giàu về vật chất, mạnh về tinh thần, là một dân tộc văn minh tiến bộ”⁽¹⁴⁾. Con người mới xã hội chủ nghĩa theo tư tưởng Hồ Chí Minh phải hội đủ hai yếu tố vừa “hồng”, vừa “chuyên” - những phẩm chất này không thể hình thành một cách tự nhiên, mà đó là sản phẩm của một quá trình giáo dục, đào tạo và rèn luyện lâu dài, thông qua cuộc sống, lao động. Bởi vì, “Đạo đức cách mạng không phải trên trời sa xuống. Nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hằng ngày mà phát triển và củng cố. Cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”⁽¹⁵⁾. Như vậy, mẫu số chung của con người mới mà Chủ tịch Hồ Chí Minh xây dựng đều có chí hướng và lối sống cao đẹp, có bản lĩnh chính trị vững vàng, suốt đời đấu tranh cho độc lập dân tộc, tự do và chủ nghĩa xã hội; là những người có đạo đức cách mạng trung với nước, hiếu với dân, cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; có sức khỏe tốt; biết phân bác, đấu tranh không khoan nhượng với cái xấu, lạc hậu; là những con người có đức, có tài, biết kết hợp hài hòa giữa lợi ích cá nhân và lợi ích cộng đồng trong hoạt động cách mạng để phụng sự Tổ quốc, phục vụ nhân dân.

Vài nét về thực trạng xây dựng con người mới ở nước ta

Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về sự nghiệp “trồng người”, trong suốt quá trình

lãnh đạo cách mạng Việt Nam, nhất là sau hơn 35 năm thực hiện công cuộc đổi mới đất nước, Đảng ta luôn kiên định quan điểm “Con người là trung tâm của chiến lược phát triển, đồng thời là chủ thể phát triển”⁽¹⁶⁾ và nhận thức sâu sắc “Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc làm rất quan trọng và rất cần thiết”⁽¹⁷⁾. Để cụ thể hóa quan điểm, tư tưởng đó, trong mỗi giai đoạn phát triển, Đảng và Nhà nước ta đã đặt vai trò của con người đúng vào vị trí với quá trình phát triển đất nước, đề ra những chủ trương, chính sách xã hội phù hợp với thực tiễn, đó là quan tâm, thực hiện tốt chính sách dân tộc, phát triển mối quan hệ tốt đẹp gắn bó giữa các dân tộc trên tinh thần đoàn kết, bình đẳng, giúp nhau cùng phát triển; xem công tác bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân là yếu tố hàng đầu, nên hệ thống an sinh xã hội ngày càng được mở rộng về quy mô, phạm vi bao phủ; thực hiện tốt công tác xóa đói, giảm nghèo được cộng đồng quốc tế ghi nhận và đánh giá cao. Với việc đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo, hệ thống giáo dục quốc dân từng bước được hoàn thiện, mạng lưới cơ sở giáo dục và đào tạo không ngừng được mở rộng ở tất cả cấp học, bậc học, ngành học để thực hiện mục tiêu bồi đắp, phát triển con người mới. Các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước được triển khai, đi vào cuộc sống, đã tạo sự chuyển biến rất tích cực, là động lực cho sự phát triển đội ngũ trí thức xuất thân từ nhiều giai cấp, tầng

(9) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 7, tr. 409

(10), (11) (12), (13), (14) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 6, tr. 120, 122, 126, 129, 128

(15) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 11, tr. 612

(16) *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* (Bổ sung, phát triển năm 2011), Sđd, tr. 20

(17) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 622

lớp xã hội và chính đội ngũ trí thức ấy đã có những đóng góp không nhỏ vào sự nghiệp xây dựng đất nước.

Nhận thức sâu sắc “cán bộ là gốc của mọi công việc”, là nhân tố quyết định sự thành bại của cách mạng, Đảng ta luôn chú trọng xây dựng, đào tạo đội ngũ cán bộ vừa “hồng”, vừa “chuyên”, nhất là đội ngũ cán bộ cấp chiến lược, người đứng đầu có đủ phẩm chất, uy tín, năng lực ngang tầm nhiệm vụ là khâu “then chốt của then chốt” trong công tác cán bộ và xây dựng Đảng, là nền tảng bảo đảm cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa trong giai đoạn mới. Và, đó là “tám khiên”, là “sức đề kháng” hữu hiệu khi Việt Nam tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước với chính sách đối ngoại rộng mở trước điều kiện trong nước và quốc tế có nhiều thuận lợi, nhưng tiềm ẩn không ít nguy cơ, thách thức, nhất là các thế lực thù địch luôn sử dụng mọi âm mưu, thủ đoạn thâm độc, xảo quyệt chống phá Đảng, chống phá sự nghiệp cách mạng của nước ta.

Tuy nhiên, bên cạnh những phẩm chất cao đẹp thì nhân tố con người Việt Nam thời gian qua vẫn bộc lộ không ít nhược điểm, trở thành rào cản kìm hãm trên bước đường phát triển đi lên. Tại không ít kỳ họp Quốc hội, ý kiến của nhiều đại biểu bày tỏ lo lắng sự xuống cấp về đạo đức, lối sống, cách ứng xử giữa con người với con người trong các vụ thảm án xảy ra; tình trạng tội phạm ở lứa tuổi thanh thiếu niên diễn biến phức tạp. Một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, dẫn đến tham ô, tham nhũng, lãng phí với những biểu hiện ngày càng tinh vi, phức tạp, gây bức xúc trong xã hội, là thách thức lớn đối với sự lãnh đạo của Đảng và quản lý của Nhà nước.

Chỉ tính trong “giai đoạn 2012 - 2022, cấp ủy, ủy ban kiểm tra các cấp đã thi hành kỷ luật 2.740 tổ chức đảng, hơn 167.700 cán bộ, đảng viên, trong đó có 7.390 đảng viên bị kỷ luật do tham nhũng; đã kỷ luật 170 cán bộ thuộc diện Trung ương quản lý, trong đó có 4 Ủy viên Bộ Chính trị, nguyên Ủy viên Bộ Chính trị; 29 Ủy viên Trung ương, nguyên Ủy viên Trung ương; 50 sĩ quan cấp tướng trong lực lượng vũ trang”⁽¹⁸⁾. Những con số này, một mặt, cho thấy quyết tâm rất cao của Đảng, Nhà nước và nhân dân ta trong cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng với tinh thần không có vùng cấm, không có ngoại lệ; mặt khác, đã chỉ rõ tình trạng suy thoái ở một bộ phận cán bộ, đảng viên thiếu tu dưỡng, rèn luyện thường xuyên, tôn sùng lối sống hưởng thụ, thu vén cho lợi ích cá nhân mà quên đi bổn phận, trách nhiệm với Đảng, với Nhà nước và nhân dân. Khuyết điểm, hạn chế của đội ngũ cán bộ luôn bị các thế lực thù địch, phản động lợi dụng để xuyên tạc, chống phá Đảng, Nhà nước ta, mưu toan thực hiện “diễn biến hòa bình”.

Xây dựng con người mới để thực hiện khát vọng phát triển đất nước hiện nay

Trong bối cảnh Việt Nam đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập quốc tế sâu rộng trước nhiều biến động, thuận lợi và thách thức đan xen, đòi hỏi xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện thông qua việc thực hiện đồng bộ các giải pháp cơ bản sau đây:

(18) Nguyễn Phú Trọng: “Đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực: Nhìn lại 10 năm qua; định ra phương hướng, nhiệm vụ cho thời gian tới”, *Tạp chí Cộng sản*, số 993, tháng 7-2022, tr. 13

Một là, quá trình xây dựng con người mới phát triển toàn diện luôn phải đặt con người vào vị trí trung tâm chiến lược phát triển kinh tế - xã hội của đất nước; xem con người là mục tiêu, động lực của sự phát triển, bởi xét đến cùng, mục tiêu của sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước chính là hướng tới nâng cao đời sống vật chất, tinh thần, thể lực, tầm vóc và bản lĩnh cho con người Việt Nam. Do đó, cần tăng cường công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức trong cán bộ, đảng viên và toàn dân về vị trí, vai trò của con người trong sự nghiệp xây dựng, phát triển bền vững đất nước.

Hai là, cùng với việc nghiên cứu làm rõ những mặt hạn chế trong phát triển toàn diện con người Việt Nam, thì công tác giáo dục, bồi đắp tinh thần yêu nước, lòng tự hào dân tộc và nhân cách cho con người mới, nhất là đối với thế hệ trẻ cần được tăng cường, trong đó lấy tinh thần yêu nước, lòng tự hào dân tộc là giá trị căn cốt để xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc. Phê phán, đấu tranh để loại bỏ những tư tưởng, tác phong xấu, hiện tượng phi đạo đức, phản văn hóa. Lấy chuẩn mực đạo đức, lối sống, quan hệ ứng xử làm thước đo đánh giá con người Việt Nam trong điều kiện mới.

Ba là, xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa phải dựa trên cơ sở đào tạo, bồi dưỡng thế hệ trẻ kế cận một cách toàn diện từ đạo đức, lối sống, trình độ chuyên môn, lý tưởng cách mạng và ý chí khát vọng vươn lên; tinh thần yêu nước và sự khát khao cống hiến cho quê hương, đất nước. Thực hiện giải pháp này sẽ giúp thế hệ trẻ khơi dậy, phát huy được tiềm năng của bản thân, sẵn sàng đảm nhiệm vai trò làm chủ đất nước, phụng sự Tổ quốc, phục vụ nhân dân.

Bốn là, văn hóa là nền tảng tinh thần xã hội, là thước đo chiều sâu về trình độ phát

triển của dân tộc, kết tinh những giá trị tốt đẹp nhất trong quan hệ giữa con người với nhau, giữa con người với xã hội và giữa con người với thiên nhiên. Và, để những giá trị tốt đẹp đó lan tỏa sâu rộng trong xã hội, các cơ quan chức năng cần nâng cao trách nhiệm giáo dục con người Việt Nam luôn hướng đến chân - thiện - mỹ; tạo điều kiện để con người mới tham gia vào các hoạt động, là chủ thể và làm chủ quá trình lao động sáng tạo.

Năm là, để “xác định và triển khai xây dựng hệ giá trị quốc gia, hệ giá trị văn hóa và chuẩn mực con người gắn với giữ gìn, phát triển hệ giá trị gia đình Việt Nam thời kỳ mới”⁽¹⁹⁾, Đảng, Nhà nước ta cần quan tâm tạo điều kiện và đòi hỏi các nhà quản lý, giới khoa học nghiên cứu toàn diện, sâu sắc về con người Việt Nam trong tiến trình lịch sử cũng như hiện nay. Từ đó, đúc rút, đề xuất được một hệ giá trị chuẩn của con người Việt Nam, làm cơ sở trong tổ chức thực hiện cũng như định hướng việc xây dựng con người phát triển toàn diện trong giai đoạn mới.

Sáu là, cùng với việc ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa” và xây dựng được một đội ngũ cán bộ, đảng viên vừa “hồng”, vừa “chuyên”, đòi hỏi thực hiện tốt lời di huấn của Bác: “Lấy gương người tốt, việc tốt để hàng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới”⁽²⁰⁾. □

(19) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, t. I, tr. 143

(20) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 672